

**УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ТАМГЫН ГАЗРЫН
СУДАЛГАА, ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ХЭЛТЭС**

Код: СТ-15/409

**ДЭЭД ШҮҮХИЙН ХУУЛИЙН ТАЙЛБАР ХИЙХ БҮРЭН ЭРХИЙН
ТАЛААРХ ЗАРИМ ОРНЫ ЭРХ ЗҮЙН ЗОХИЦУУЛАЛТ**

(лавлагаа, мэдээлэл)

Гүйцэтгэсэн судлаач:

**Р.Хатанбаатар
Г.Алтан-Оч
А.Пагма
Б.Ариунжаргал**

Улаанбаатар
2015 он

УИХ-ын Хууль зүйн байнгын хорооны захиалгын дагуу зарим гадаад орны, тухайлбал ХБНГУ, ОХУ, Латви улсын дээд шүүхүүдийн хууль тайлбарлах бүрэн эрхийн талаар мэдээлэл бэлтгэв. Үүний зэрэгцээ тус мэдээллийг тодотгох үүднээс эрхийн хэм, хэмжээний тайлбарын агуулга, төрөл, хэлбэрийн талаар товч лавлагааг хүргэж байна.

Монгол Улсын Үндсэн хууль
Тавьдугаар зүйл

1. Монгол Улсын дээд шүүх бол шүүхийн дээд байгууллага мөн бөгөөд дараахь бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

4/Үндсэн хуулиас бусад хуулийг зөв хэрэглэх талаар албан ёсны тайлбар гаргах;

Монгол Улсын шүүхийн тухай хууль
Дөрөвдүгээр бүлэг
Хяналтын шатны шүүх

17 дугаар зүйл. Улсын дээд шүүхийн бүрэн эрх
17.3. Улсын дээд шүүх энэ хуулийн 17.1-д заасан бүрэн эрхээс гадна дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

17.3.1. Үндсэн хуулиас бусад хуулийг зөв хэрэглэх талаар албан ёсны тайлбарыг тодорхой хэрэг, маргааныг хянан шийдвэрлэх замаар гаргах бөгөөд тайлбарыг тогтмол нийтлэх;

Эрхийн хэм хэмжээний албан ёсны ба албан ёсны бус тайлбар

Эрх зүйн актын тайлбарыг:

- а) албан ёсны;
- б) албан ёсны бус гэж хоёр ангилна.

Нэг. Албан ёсны тайлбар

Төрийн байгууллага, албан тушаалтан өөрийн эрх мэдлийн хүрээнд эрхийн актын агуулгыг тайлбарласныг албан ёсны тайлбар гэх бөгөөд уг тайлбар нь хуулийг хэрэглэх практикт зайлшгүй дагах хэм хэмжээ болно.

Албан ёсны тайлбарыг гаргаж буй субъектаар нь:

- а) аутентик тайлбар;
- б) хуулиар эрх олгогдсон байгууллагын (legal) тайлбар гэж ангилна.

Албан ёсны тайлбар нь:

- а) хэм хэмжээний (норматив);
- б) хэргийн (casual) гэсэн хоёр хэлбэртэй.

Аутентик тайлбар – эрх зүйн актыг тогтоосон байгууллагын зүгээс эрхийн хэм хэмжээг албан ёсоор тайлбарлана.

Хуулиар эрх олгогдсон байгууллагын тайлбар

- эрх зүйн актыг тогтоогоогүй байгууллагын зүгээс өөрт хуулиар олгогдсон эрх мэдлийн хүрээнд эрхийн хэм хэмжээг албан ёсоор тайлбарлана.

Аутентик ба хуулиар эрх олгогдсон байгууллагын тайлбар нь хэм хэмжээний ба хэргийн гэсэн хэлбэртэй байна.

Хэм хэмжээний тайлбар – эрхийн хэм хэмжээний албан ёсны тайлбар бөгөөд тухайн эрхийн актыг практикт хэрэглэхэд хуулийн адил заавал баримтлах ёстой.

Эрхийн хэм хэмжээний албан ёсны тайлбарыг тодорхой тохиолдол, хэрэгтэй холбон гаргахгүй бөгөөд тухайн эрхийн актын хамрах бүх тохиолдолд нийтлэг үйлчлэх загвар гэж ойлгоно. Хэм хэмжээний тайлбар нь зөвхөн үйлчилж буй эрхийн актын утгыг тайлбарлах бөгөөд шинээр ямар нэгэн хэм хэмжээ тогтоохгүй. Эрхийн хэм хэмжээний албан ёсны тайлбар нь бие даасан утга байхгүй, хэрэв тайлбарлагдаж буй анхны эрхийн акт хүчингүй болох юмуу өөрчлөгдвөл тайлбар ч өөрчлөгдөнө.

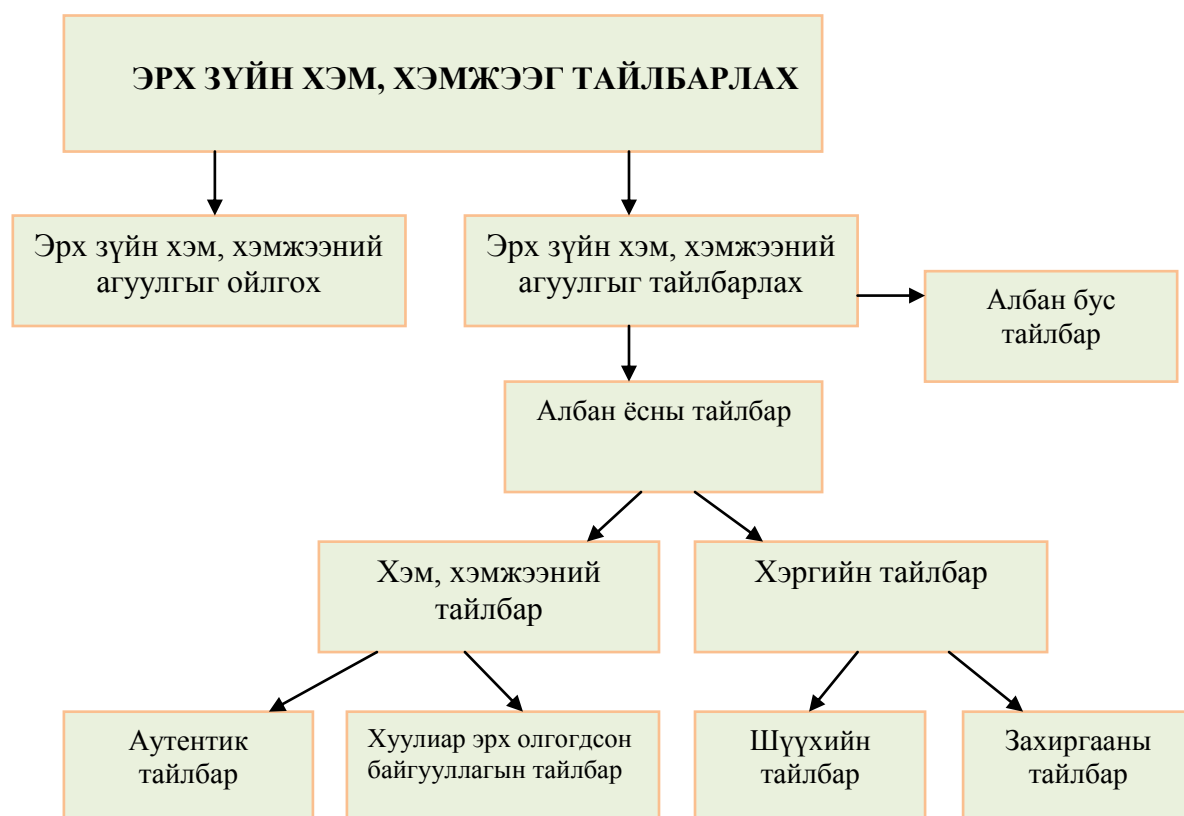
Хэргийн тайлбар – тодорхой хэргийг шийдвэрлэх үед эрхийн хэм хэмжээг албан ёсоор тайлбарласныг хэлэх бөгөөд зөвхөн уг хэргийг шийдвэрлэхэд баримтлана.

Эрх бүхий байгууллагаас гаргаж буй албан ёсны тайлбар нь тусгай актаар томъёологдоно.

Хоёр. Албан ёсны бус тайлбар

Албан ёсны бус тайлбар нь хуулийн хувьд заавал мөрдөгдөх хүчинтэй биш бөгөөд илэрхийлэх хэлбэрийн хувьд аман (өмгөөлөгч, шүүгч, прокурорын зүгээс иргэдэд тайлбарлах) болон бичгийн хэлбэртэй. Дараах байдлаар ангилна:

- ахуйн (өдөр тутмын амьдрал, ахуйд иргэдийн зүгээс хийгдэнэ);
- мэргэжлийн (прокурор, өмгөөлөгч, хуулийн зөвлөх, эрх зүйн мэргэжилтний тайлбар);
- онолын (эрдэмтэд, судлаачид судалгаа, монограф, сурах бичиг, өгүүллэг, коммент хэлбэрээр нийтэлсэн).

Холбооны Бүгд Найрамдах Герман Улс

ХБНГУ-д Холбооны Хэргийн шүүх (*Bundesgerichtshof, Federal Court of Justice - эрүүгийн болон иргэний хэргийн шүүх*), Холбооны захиргааны хэргийн шүүх, Холбооны санхүүгийн хэргийн шүүх, Холбооны хөдөлмөрийн хэргийн шүүх, Холбооны нийгмийн хэргийн шүүх гэсэн **Холбооны 5 дээд шүүх** бий. Дээд шүүхүүд бүгд нэг ижил түвшнийх бөгөөд хоорондын маргаантай асуудлаа байнгын бус ажиллагаатай Хамтарсан сенатаар шийдүүлдэг. Түүхэнд Хамтарсан сенат маш цөөхөн хуралдаж шийдвэр гаргасан байдаг.

ХБНГУ-ын Холбооны үндсэн хуулийн шүүх нь (*Bundesverfassungsgericht*) Үндсэн хууль болон иргэний үндсэн эрхийг хамгаалах үндсэн чиг үүрэгтэй. Мөн Холбооны муж улс бүр өөрийн үндсэн хуультай, Үндсэн хуулийн шүүхтэй. Холбооны болон муж улсын үндсэн хуулийн шүүхүүд тус бүрдээ үндсэн хуулиа тайлбарлах эрхтэй байна.

Хуульд албан ёсны тайлбар хийх тухайд ХБНГУ-ын Холбооны үндсэн хуулийн шүүх нь ийм тайлбарыг хийдэг бөгөөд ХБНГУ-ын Үндсэн хуулийн Холбооны үндсэн хуулийн шүүхийн бүрэн эрхийг тодорхойлсон 93 дугаар зүйлд Үндсэн хуулийн эрх зүйн харилцаанд оролцогчдын маргаан гарсан тохиолдолд Холбооны үндсэн хуулийг тайлбарлах бүрэн эрхийг хуульчилжээ¹.

Холбооны үндсэн хуулийн шүүхийн тухай хуулийн 31(2) дахь заалтад тусгайлан зааснаар, Холбооны засгийн газар, Муж улсын засгийн газар, эсвэл Бундэстагийн дөрөвний нэгийн санал гаргаснаар Холбооны буюу Муж улсын хууль тогтоомж Үндсэн хуультай зөрчилдсөн гэсэн маргаан, эсвэл Муж улсын хууль тогтоомж Холбооны хууль тогтоомжтой зөрчилдсөн гэсэн маргаантай холбоотой абстракт² болон бодит³ асуудлын талаарх ялгаатай байр суурь буюу эргэлзээ байгаа тохиолдолд тус шүүхийн шийдвэр нь хуулийн адил хүчинтэй⁴.

Оросын Холбооны Улс

ОХУ-ын Үндсэн хуулийн 126 дугаар зүйлд Дээд Шүүх нь иргэн, эрүү, эдийн засаг, захиргааны хэргийн болон бусад асуудлаар шүүхийн дээд байгууллага болохыг хуульчлан, шүүхийн практикийн асуудлаар тайлбар өгнө хэмээн заажээ⁵.

ОХУ-ын “Дээд Шүүхийн тухай” Холбооны хуулийн 1 дүгээр бүлгийн 2 дугаар зүйлийн 7.1 дэх заалтад Дээд шүүх нь “Оросын Холбооны Улсын хууль тогтоомжийг нэгдмэл маягаар хэрэглэх явдлыг хангах үүднээс шүүхийн практикийг судлан, нэгтгэн дүгнэсний үндсэн дээр энэхүү практикийн асуудлаар тайлбар өгнө” гэж заажээ⁶.

Дээд Шүүхийн шүүхийн практикийн асуудлаарх тайлбарыг Дээд Шүүхийн Бүгд хурлаас тогтоол хэлбэрээр гаргадаг байна. Дээд Шүүхийн Бүгд хурал нь ОХУ-ын Дээд Шүүхийн бүх шүүхчдийн (хуульд 170 шүүгчтэй гэж заасан⁷) хурал бөгөөд тус хурлаар шүүхийн практик, шүүхийн статистикийг судласан материал, ОХУ-ын Ерөнхий прокурор ба ОХУ-

¹ Basic Law for the Federal Republic of Germany, <https://www.bundestag.de>

² Foermilch (англиар formal)

³ Sachlich (англиар factual)

⁴ Law on the Federal Constitutional Court (Gesetz über das Bundesverfassungsgericht), <http://www.iuscomp.org/gla/statutes/BVerfGG.htm>

⁵ Конституция РФ, Глава 7, статья 126. <http://dogovor-urist.ru/>

⁶ ФКЗ “О Верховном Суде Российской Федерации”, Глава 1, ст. 2, 7.1. http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_170506/

⁷ Мөн тэнд

ын Хууль зүйн сайдын танилцуулгыг тус тус хэлэлцэн шүүхүүдэд шүүхийн практикийн асуудлаар тайлбар өгдөг.

Бүгд Найрамдах Латви Улс

Латви улсын “Шүүх эрх мэдлийн тухай” хуулийн 2 дахь хэсгийн 4 дүгээр бүлгийн 49 дүгээр зүйлд Дээд шүүхийн Нэгдсэн хуралдаанаар эрх зүйн хэм хэмжээний тайлбарыг хийнэ” гэж заажээ⁸.

Дээд шүүхийн нэгдсэн хуралдаан нь Латвийн Дээд Шүүхийн нийт шүүхчдийн нэгдсэн хурал юм. 2015 оны 1 дүгээр сарын 1-ны өдрөөс Сеймээс томилогдсон Дээд Шүүхийн 48 шүүгч ажиллаж байна⁹.

---

⁸ On Judicial Power, Part II, Chapter 6, Section 49. unpan1.un.org

⁹ Judges <http://at.gov.lv/en/about-the-supreme-court/the-justices/>

**Дээд шүүхээс гаргасан хуулийн албан ёсны
тайлбарын тоо /1993-2010/¹⁰**

1993 оноос 2010 он хүртэл Улсын Дээд шүүхээс нийт 161 удаа хуулийн зүйл, заалтыг тайлбарласан байна.

Он	Тайлбарын тоо
1993	4
1994	5
1995	6
1996	6
1997	12
1998	6
1999	2
2000	6
2001	2
2002	7
2003	10
2004	1
2005	3
2006	26
2007	17
2008	16
2009	19
2010	9
	Нийт - 161

2008 – 2010 онуудад Улсын Дээд шүүхээс хийсэн хуулийн тайлбар¹¹

Дээд шүүхийн тогтоолын дугаар	Батлагдсан он	Гарчиг
2008 он		
09	2008-02-28	Монгол Улсын олон улсын гэрээ болон олон улсын эрх зүйн нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн хэм хэмжээ, зарчмыг шүүхийн практикт хэрэглэх тухай
10	2008-03-07	Эрүүгийн хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийг шүүхийн практикт хэрэглэх тухай
11	2008-03-07	Гамшгаас хамгаалах тухай хуулийн 33 дугаар зүйлийн зарим заалтыг тайлбарлах тухай

¹⁰ Улсын Дээд шүүх, Шүүхээс хууль тайлбарлах хэрэглэх онол практикийн тулгамдсан асуудал. Уб., 2004 он, 203 дахь тал

¹¹ <http://www.supremecourt.mn>

12	2008-03-26	Эрүүгийн хуулийн 113 дугаар зүйлийн зарим заалтыг тайлбарлах тухай
13	2008-03-26	Эрүүгийн хуулийн 146 дугаар зүйлд заасан “Бусдын эд хөрөнгийг булаах” гэмт хэргийг 147 дугаар зүйлд заасан “Бусдын эд хөрөнгийг дээрэмдэх” гэмт хэргээс ялгаж, зөв зүйлчлэхэд анхаарах зарим асуудлын талаар
14	2008-03-26	Эрүүгийн хуулийн 93 дугаар зүйлийн зарим заалтыг тайлбарлах, санаа сэтгэл нь гэнэт хүчтэй цочрон давчидсан үед бусдыг санаатайалах гэмт хэргийг хүнийг санаатай алах гэмт хэргээс ялгаж, зөв зүйлчлэх талаар
15	2008-03-31	Газрын тухай хуулийн зарим заалтыг тайлбарлах тухай
16	2008-03-31	Монгол Улсын Их Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн зарим зүйл, заалтыг тайлбарлах тухай
17	2008-06-19	Монгол Улсын Сонгуулийн төв байгууллагын тухай хуулийн зарим зүйл, заалтыг тайлбарлах тухай
25	2008-03-31	Орон сууц болон орон сууц хувьчлах тухай хуулиудын зарим зүйл, заалтыг тайлбарлах тухай
26	2008-06-19	Сууц өмчлөгчдийн холбооны эрх зүйн байдал, нийтийн зориулалттай орон сууцны байшингийн дундын өмчлөлийн эд хөрөнгийн тухай хуулийн зарим зүйл, заалтыг тайлбарлах тухай
29	2008-06-25	Эрүүгийн хуулийн 22 дугаар бүлгийн зарим зүйл, заалтыг тайлбарлах тухай
30	2008-06-25	Эрүүгийн хуулийн 23 дугаар бүлгийн зарим зүйл, заалтыг тайлбарлах тухай
45	2008-11-25	Эд хөрөнгө өмчлөх эрх, түүнтэй холбоотой эд хөрөнгийн бусад эрхийн улсын бүртгэлийн тухай хуулийн зарим зүйл, хэсэг, заалтыг тайлбарлах тухай
46	2008-11-25	Гэр бүлийн болон иргэний бүртгэлийн тухай хуулиудын зарим зүйл, хэсэг, заалтыг тайлбарлах тухай
47	2008-11-25	Нийгмийн даатгалын харилцааг зохицуулсан хуулиудын зарим зүйл, заалтыг тайлбарлах тухай
2009 он		
08	2009-03-31	Монгол Улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удардлагын тухай хуулийн зарим зүйл, заалтыг тайлбарлах тухай
09	2009-03-31	Аж ахуйн үйл ажиллагааны тусгай зөвшөөрлийн тухай хуулийн зарим зүйл, заалтыг тайлбарлах тухай
10	2009-03-31	Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн сонгуулийн хуулийн зарим зүйл, заалтыг тайлбарлах тухай
14	2009-05-22	Эрүүгийн хуулийн 91 дүгээр зүйлийг шүүхийн практикт хэрэглэх тухай
15	2009-05-22	Гэмт хэргийн улмаас учирсан хохиролыг арилгах талаарх эрүүгийн байцаан шийтгэх болон иргэний хуулийн зарим зүйл, заалтыг эрүү, иргэний шүүн таслах ажиллагаанд хэрэглэх тухай
16	2009-05-22	Эрүүгийн хуулийн 18 дугаар бүлгийн зарим зүйл, заалтыг тайлбарлах тухай
17	2009-06-15	Иргэний хуулийн 10,11 дүгээр бүлгийн зарим зүйл, заалтыг тайлбарлах тухай
18	2009-06-15	Иргэний хуулийн 12 дугаар бүлгийн 1,2 дугаар дэд

		бүлгүүдийн зарим зүйл, заалтыг тайлбарлах тухай
19	2009-06-15	Нэмэгдсэн өртгийн албан татварын тухай хуулийн зарим заалтыг тайлбарлах тухай
20	2009-06-15	Иргэний хуулийн 12 дугаар бүлгийн 3 дугаар дэд бүлгийн зарим зүйл, заалтыг тайлбарлах тухай
21	2009-06-24	Эрүүгийн хуулийн 16 дугаар бүлгийн зарим зүйл, заалтыг тайлбарлах тухай
22	2009-06-24	Эрүүгийн хуулийн 17 дугаар бүлгийн зарим зүйл, заалтыг тайлбарлах тухай
23	2009-06-24	Эрүүгийн хуулийн 28 дугаар бүлгийн зарим зүйл, заалтыг тайлбарлах тухай
25	2009-07-06	Улсын Дээд шүүхийн 2006 оны 03 дугаар сарын 20-ны өдрийн 12 дугаар тогтоолд нэмэлт оруулах тухай
27	2009-07-14	"Өршөөл үзүүлэх тухай" хуулийн зарим зүйл, хэсгийг хэрэглэх тухай
30	2009-10-28	Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн 44 дүгээр зүйлийн 44,4 дэх хэсгийг тайлбарлах тухай
31	2009-10-28	Хохирогчид нөхөх олговор олгох тухай хуулийн зарим зүйл, заалтыг шүүхийн практикт хэрэглэх тухай
32	2009-10-28	Иргэний цэргийн үүргийн болон цэргийн албан хаагчийн эрх зүйн байдлын тухай хууль, цэргийн албан хаагчийн тэтгэвэр, тэтгэмжийн тухай хуулийн зарим зүйл, заалтыг тайлбарлах тухай
33	200-10-28	Төлбөр тооцоог үндэсний мөнгөн тэмдэгтээр гүйцэтгэх тухай хуулийн зарим зүйл, заалтыг тайлбарлах тухай
2010 он		
08	2010-04-26	Төрийн албаны тухай хуулийн зарим зүйл, заалтыг тайлбарлах тухай
09	2010-04-26	Ашигт малтмалын тухай хуулийн зарим зүйл, заалтыг тайлбарлах тухай
13	2010-05-19	Эрүүгийн хуулийн 15 дугаар бүлгийн зарим зүйл, заалтыг тайлбарлах тухай
14	2010-05-19	Эрүүгийн хуулийн 21 дүгээр бүлгийн зарим зүйл, заалтыг тайлбарлах тухай
15	2010-05-19	Эрүүгийн хуулийн 26 дугаар бүлгийн зарим зүйл, заалтыг тайлбарлах тухай
16	2010-06-22	Иргэний хуулийн 12 дугаар бүлгийн 4 дүгээр дэд бүлгийн зарим зүйл, заалтыг тайлбарлах тухай
17	2010-06-22	Иргэний хуулийн 5,6,7 дугаар бүлгийн зарим зүйл, заалтыг тайлбарлах тухай
18	2010-06-22	Улсын Дээд шүүхийн 2004 оны 04 дүгээр сарын 19-ний өдрийн 08 дугаар тогтоолд нэмэлт оруулах тухай
20	2010-07-20	Эрүүгийн хуулийн 72 дугаар зүйлийг шүүхийн практикт хэрэглэх тухай

Ашигласан материал

1. Basic Law for the Federal Republic of Germany, <https://www.bundestag.de>
2. Law on the Federal Constitutional Court (Gesetz über das Bundesverfassungsgericht), <http://www.iuscomp.org/gla/statutes/BVerfGG.htm>
3. Конституция РФ. <http://dogovor-urist.ru/>
4. ФКЗ “О Верховном Суде Российской Федерации”.
http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_170506/
5. On Judicial Power, Part II, Chapter 6, Section 49. unpan1.un.org
6. Монгол Улсын Дээд Шүүх, Шүүхээс хууль тайлбарлах хэрэглэх онол
практикийн асуудал. Уб., 2008 он